

Tijd van de Tweede Wereldoorlog

Deze les gaat over de Jodenvervolgingen vanaf het begin van de bezetting van Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Leerlingen leren dat de uitsluiting meteen na de bezetting van Nederland begon en overging in vervolging. De historische redeneervaardigheid die in deze les voorkomt is het multiperspectivisch kijken.

De les is gemaakt door Nynke Raams, student aan Iselinge Hogeschool te Doetinchem.

Lesdoelen:

1. De leerlingen kunnen vertellen hoe Joodse Nederlanders vanaf het begin van de bezetting van Nederland steeds meer werden buitengesloten.
2. De leerlingen kunnen de verschillende reacties/houdingen van Nederlanders tijdens de Tweede Wereldoorlog noemen.
3. De leerlingen kunnen naast de Joden nog twee groepen noemen die ook door de Duitsers werden vervolgd.
4. De leerlingen kunnen van verhalen over wat mensen kozen te doen in de Tweede wereldoorlog bepalen of het collaboratie of verzet was en of dit vooral goed was voor henzelf of juist voor anderen.

Organisatie:

De leerlingen werken aan de werkvorm in groepjes. Ze krijgen voor deze werkvorm een werkblad met een kwadrant erop en de ooggetuigenverhalen die zij zelf uit kunnen knippen.

Voorkennis:

De voorkennis die de leerlingen nodig hebben voor deze les, is dat ze weten wie Hitler is en wat de ideeën van zijn partij, de NSDAP, zijn. Ook moeten ze weten wanneer de Tweede Wereldoorlog begonnen is en hoe Nederland bezet werd (eventueel kan hierbij de les over 10 mei 1940, onder het tabblad *Redeneren over overeenkomsten en verschillen*, voor gebruikt worden).

De les:

De les is uitgewerkt in de bijbehorende powerpoint. De les start met een afbeelding van voedselbonnen en het persoonsbewijs (met een J erin). Wat zijn dit? Van wie zou het geweest kunnen zijn? Dia 2 sluit hierop aan.

De powerpointpresentatie laat het verloop van de Jodenvervolgingen tijdens de bezettingsperiode zien. In de aantekeningen onder elke dia staat informatie die verteld of ter inspiratie gebruikt kan worden.

De werkvorm die leerlingen hierna maken is een kwadrant. De leerlingen maken deze in hun tafelgroepje (dus samen). Ze krijgen per groepje een blad met een kwadrant erop. Een kwadrant is een assenstelsel waardoor 4 vakken ontstaan en er is een punt in het midden. De verticale lijn heeft 'collaboratie' en 'verzet' als uitersten, de horizontale lijn heeft 'algemene belang' en 'eigenbelang' als uitersten. In het kruispunt van de lijnen staat 'aanpassing', dus proberen het leven zo goed mogelijk als voorheen voort te zetten.

De 6 korte teksten moeten leerlingen zelf over de stippellijn uitknippen. Zij lezen de teksten en gaan met elkaar in gesprek om de teksten in het juiste vak in het kwadrant te plaatsen. Het kan zijn dat niet elk vak gevuld is. Het is de bedoeling dat de leerlingen goed met elkaar in gesprek gaan over waarom zij vinden dat de tekst in dat vak hoort. Het gaat hierbij vooral over de keuze die deze

personen maakten. Is het collaboratie of verzet en was het om zichzelf te redden/er zelf beter van te worden of was het voor anderen/het algemeen belang. Als ze denken dat degene van de tekst verzet pleegde en dit deed om zichzelf te redden, mag de tekst rechtsboven, als het verzet voor anderen/voor het algemeen belang was, dan mag de tekst rechtsonder. Zo ook met collaboratie: als de leerlingen denken dat degene van de tekst collaboreerde en dit deed om er zelf beter van te worden dan komt de tekst linksboven en als het voor anderen was, dan linksonder.

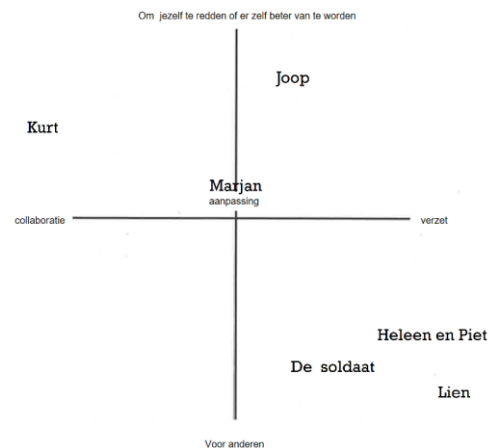
De leerlingen moeten goed overleggen en hun mening onderbouwen. Hier kan later een gesprek over gevoerd worden.

Nabespreking:

Bij de nabespreking is het van belang om in te gaan op de verschillende keuzes die mensen maken als ze geconfronteerd worden in oorlogstijd en als zij geconfronteerd worden met onrecht en discriminatie.

Voor de nabespreking moet in ieder geval stap 1 gedaan worden, stap 2 en 3 zijn verdiepend:

1. Kort: bespreek de 6 personen en waar ze te plaatsen zijn in het kwadrant. Waarom maken mensen een bepaalde keuze? Vraag ook wat het was in de tekst die maakte dat ze een bepaalde keuze maakten? Waren ze het met elkaar eens en over wie twijfelden ze? Hebben ze informatie die ze al wisten, of die ze hebben geleerd in het begin van de les gebruikt om tot hun keuze te komen? Zo ja, wat dan?

2. Het verhaal van de soldaat wordt extra uitgewerkt: vertel de leerlingen als jullie de soldaat bespreken dat hij eigenlijk een Duitse soldaat was en niet Nederlands.

Verandert dat hoe zij hem plaatsen en waarom? Als de leerlingen bij tekst 2 denken aan een Nederlandse soldaat zullen ze hem rechtsonder plaatsen. Als ze ontdekken dat de brief eigenlijk van een Duitse soldaat is, verschuift deze naar linksonder (de anderen waar hij voor vecht is dan Duitsland en de Duitse machthebbers – er was dienstplicht in Duitsland). Als je dit niet wil vertellen, dan kun je dit vakje linksonder en de rode pijl uit de dia verwijderen.

3. De mensen die Joop's familie helpen onderduiken: Joop is rechtsboven geplaatst. Waar zouden we de boer en boerin plaatsen die Joop's familie helpen onderduiken? → rechtsonder. En waar de oudste zoon van deze familie (Jan)? → ook rechtsboven.

Je kunt beginnen met het terugkijken naar de opvolging van maatregelen om de Joodse Nederlanders buiten te sluiten. Daarna over de verschillende houdingen die er waren onder de rest van de Nederlanders. Het is belangrijk om hier nog te herhalen dat de Joden natuurlijk ook gewoon Nederlands waren, dus dat het een deel van de eigen bevolking, gewoon je burens, collega's, klasgenoten waren, die dit overkwam.

Bij de afsluiting of op een ander moment op de dag kan het korte verhaal van Lydia Rood, 'Het blauwe jasje', worden voorgelezen. Dit is een verhaal uit de verhalenbundel: *Wij waren erbij* (2019, diverse auteurs. ISBN 9789025877804. Het gaat over Zoni Weisz, een jongen die weet te ontsnappen uit het zigeunertransport en in de onderduik de oorlog overleeft. In de bundel staat ook: 'Een hoofdrol voor Elli' van Arend van Dam. Dit verhaal is online te lezen: [Een hoofdrol voor Elli - Wij waren erbij](#).

Om jezelf te redden of er zelf beter van te worden

aanpassing

collaboratie

verzet

Voor anderen